

Anne Schjoldager

Simultantolkning: Empirisk undersøgelse af måltekst/udgangstekst-relationer - sammenfatning på dansk af ph.d.-afhandling

Kapitel 1. Indledning

Til trods for at simultantolkning nu om dage anvendes ved de fleste internationale konferencer - f.eks. ved 95% af alle EU-møder - er simultantolkning som forskningsområde stadig relativt uopdyrket, og der er således fortsat mange aspekter af simultantolkning, som ikke er tilstrækkeligt belyst. Tolkeforskningen er på et stade, hvor der i høj grad er brug for empiriske, deskriptive og eksplorative studier som den undersøgelse, der beskrives i afhandlingen. Undersøgelsens formål er (1) at påvise typiske måltekst/udgangstekst-relationer i simultantolkning (2) for at kunne opstille hypoteser om underliggende normer i tolkeprocessen.

Kapitel 2. Oversættelse og tolkning: Teori og forskning

I afhandlingen defineres oversættelse alene i snæver forstand - d.v.s. som en aktivitet, hvor både udgangstekst og måltekst er skriftlig, og hvor der ikke arbejdes under tidspres. Tolkning defineres i modsætning til oversættelse - d.v.s. som en aktivitet, hvor både udgangstekst og måltekst er mundtlig, og hvor der arbejdes under tidspres.

Forskning i oversættelse og/eller tolkning deles op i tre grupper: (1) lingvistisk orienteret oversættelsesteori, (2) norm-orienteret oversættelsesforskning og (3) tolkeforskning. Forskere i de første to grupper beskæftiger sig fortrinsvis med oversættelse, men antager, at deres metoder og resultater også er relevante for tolkning. Den sidste gruppe forskere beskæftiger sig fortrinsvis med tolkning.

Gruppen af lingvistisk orienterede oversættelsesforskere definerer deres arbejde som anvendt lingvistik. Disse forskere beskæftiger sig typisk med ækvivalens-problematikken (Nida & Taber 1974), kategorisering af oversættelsesprocedurer (Newmark 1988) eller oversættelsesrelevant tekstanalyse (Reiss 1977, House 1981, Hatim & Mason 1990, Bell 1991).

Norm-orienteret oversættelsesforskning bygger på Tourys (1980) teori om oversættelsesnormer. Forskere i denne gruppe ser det som deres primære opgave at foretage empiriske studier til afdækning af underliggende normer i oversættelsesprocessen. Lingvistikken ses kun som én af mange relevante discipli-

ner for forskning i oversættelse. Tourys (1980) tredelte model til beskrivelse af oversættelsesrelationer kan anvendes som metodisk ramme (Delabastita 1993).

Den sidste gruppe forskere defineres alene ved deres forskningsobjekt, tolkning. Tolkeforskning er almindeligvis proces-orienteret. Nogle tolkeforskere arbejder spekulativt og anskuer tolkeprocessen intuitivt - f.eks. ved hjælp af Seleskovitch' (1975) *théorie du sens*, som er en intuitiv model til beskrivelse af tolkning som omformuleringsproces. Andre forskere arbejder empirisk og anskuer processen kognitivt - f.eks. ved hjælp af Giles (1990) *Effort*-model, som beskriver, hvordan tolken må dele sin opmærksomhed mellem konkurrerende operationer. Mens tidligere tiders teorier og metoder begrænsede sig til én disciplin, er interdisciplinære studier nu mere almindelige.

Afhandlingens undersøgelse bygger på teorier og metoder fra forskning i såvel oversættelse som tolkning. Den tekstlingvistiske analyse af udgangsteksten bygger på lingvistisk orienteret oversættelsesteori, den anvendte metode i analysen af måltæst/udgangstekst-relationer bygger på Tourys (1980) tredelte model til beskrivelse af oversættelsesrelationer, og i forbindelse med analysens resultater er Giles (1990) *Effort*-model et vigtigt forklaringsredskab.

Kapitel 3. Data

Undersøgelsens udgangstekster leveres af 8 begyndertolke, 5 tolkestuderende på højt niveau, 12 oversætterstuderende på højt niveau og 2 professionelle oversættere. Udgangsteksten er en bearbejdet avisartikel om situationen i Sovjetunionen. Der tolkes/oversættes fra dansk til engelsk.

Ved transskription af udgangstekst og måltæster anvendes tre grundprincipper. (1) Hovedvægten er på verbale træk, hvorfor transskriptionerne kun indeholder få prosodiske og ingen paralingvistiske angivelser. (2) Transskriptionsmetoden er ortografisk, hvorfor der kun er få angivelser af udtale og intonation. (3) Al lyd transskriberes, hvorfor tøvolyde, selvaftbrydelser og udbrud også angives.

Udgangsteksten inddeles i nummererede afsnit og segmenter, hvilket er en praktisk foranstaltning til brug i den tekstlingvistiske analyse af udgangsteksten og i analysen af måltæst/udgangstekst-relationer.

Den tekstlingvistiske analyse af udgangsteksten beskrives ved hjælp af to parametre: sprogbruger og sprogbrug. Sprogbrugeren (altså taleren) beskrives som umarkeret. Sprogbrug defineres ved hjælp af Hallidays tre parametre: *tenor*, *mode* og *field*. Udgangstekstens sprogbrug karakteriseres som (1) høflig og formel, (2) verbal og velplanlagt samt (3) direktiv og argumentativ. En analyse af metaforiske relationer til brug ved senere analyser foretages med udgangspunkt i Lakoff & Johnsons (1980) kognitive teorier.

Kapitel 4. Teoretiske modeller

Til analysen af måltekst/udgangstekst-relationer (kapitel 5) benyttes to teoretiske modeller, (1) model til beskrivelse af teoretiske måltekst/udgangstekst-relationer og (2) model til beskrivelse af mundtlige træk.

Model til beskrivelse af teoretiske måltekst/udgangstekst-relationer består af seks hovedkategorier: A/ repetition, B/ ombytning, C/ tilføjelse, D/ sletning, E/ substitution og ?/ brokkasse. Hvis måltekst/udgangstekst-relasjonen er formelt defineret, kategoriseres måltekst-enheden som A/ repetition. B/ ombytning angiver, at måltekst-enheden har en anden tekstuel placering end den tilsvarende enhed i udgangsteksten. C/ tilføjelse angiver, at måltekst-enheden ikke antecederes i udgangsteksten. D/ sletning angiver, at en udgangstekst-enhed ikke optræder i målteksten. Hvis måltekst/udgangstekst-relasjonen ikke er formelt defineret, kategoriseres relationen som E/ substitution. ?/ brokkasse angiver, at relationen ikke kan kategoriseres.

Den første kolonne i figur 1 viser de seks hovedkategorier. Herefter følger en kolonne med underkategorier, som under ét benævnes relationer uden informationspåvirkning - d.v.s. relationer, som ikke ændrer udgangstekstens indhold. Den tredje kolonne indeholder underkategorier, som under ét benævnes relationer med minimal informationspåvirkning - d.v.s. relationer, som ikke ændrer udgangstekstens indhold i særlig grad. Sidste kolonne indeholder underkategorier, som under ét benævnes relationer med væsentlig informationspåvirkning - d.v.s. relationer, som i særlig grad ændrer udgangstekstens indhold.

Figur 1: Måltekst/udgangstekst-relationer

Hovedkategori	Uden informations-påvirkning	Minimal informations-påvirkning	Væsentlig informations-påvirkning
A/ repetition	A1/ egentlig repetition A2/ semantisk repetition	*	*
B/ ombytning	B1/ syntaktisk ombytning	*	B2/ egentlig ombytning
C/ tilføjelse	C1/ syntaktisk tilføjelse	C2/ ekspliciterende tilføjelse C3/ uddybende tilføjelse	C4/ egentlig tilføjelse
D/ sletning	D1/ syntaktisk sletning	D2/ sletning af eksplicitering	D3/ egentlig sletning
E/ substitution	E1/ kontekstuel substitution E2/ parafrastisk substitution	E3/ specificerende substitution E4/ generaliserende substitution	E5/ overlappende substitution E6/ egentlig substitution
?/ brokkasse	*	*	*

Model til beskrivelse af mundtlige træk anvendes til fraserterning af træk i målteksterne, som er irrelevante i analysen af måltekst/udgangstekst-relationer. F.eks. vil enheder, som udtales forkert, blot blive betragtet, som om udtalen havde været helt sædvanlig, og enheder, som tolken senere fortryder (f.eks. ved selvrettelse), vil overhovedet ikke komme i betragtning i analysen af måltekst/udgangstekst-relationer. Modellen består af fem hovedkategorier: /1/ forkert artikulation, /2/ forkert udtale, /3/ tøvning/markør, /4/ udbrud og /5/ rettet enhed.

Kapitel 5. Analyse af måltekst/udgangstekst-relationer

Analysen af måltekst/udgangstekst-relationer opdeles i en generel og en speciel del.

Den generelle analyse omfatter alle tolkes måltekster (936 segmenter), mens kun såkaldte interessante måltekst-segmenter i oversætternes måltekster (308 segmenter) indgår i analysen. Der drages tre konklusioner. (1) Tolkegruppen har som helhed et flertal af måltekst-segmenter uden informationspåvirkning. (2) De fleste af tolkegruppens begyndere (fem ud af otte) har dog ikke et flertal af måltekst-segmenter med relationer uden informationspåvirkning, mens alle tolke på højt niveau har et sådant flertal. (3) Sammenlignet med oversættergruppen har tolkegruppen som helhed dog markant færre måltekst-segmenter uden informationspåvirkning.

Den specielle del af analysen er en detaljeret sammenligning af tolkenes og oversætternes såkaldte interessante måltekst-segmenter (594 segmenter). I denne del af analysen drages to slags konklusioner: (1) vedrørende antallet af måltekst/udgangstekst-relationer med væsentlig informationspåvirkning og (2) vedrørende forekomster defineret som særligt interessante.

Vedrørende antallet af måltekst/udgangstekst-relationer med væsentlig informationspåvirkning konkluderes det, at både tolke og oversættere har forekomster af C4/ egentlig tilføjelse, D3/ egentlig sletning og E5/ overlappende substitution. Men da tolkegruppen har markant flere forekomster af sådanne relationer, må det også konkluderes, at mange sådanne forekomster synes at være karakteristiske for simultantolkning. Da ingen af oversætterne - men mange af tolkene - har måltekst-enheder, som kategoriseres som E6/ egentlig substitution, kan det desuden konkluderes, at sådanne forekomster synes at være særegne for simultantolkning.

Forekomster i den specielle del af analysen defineres som særligt interessante, hvis mere end 20% af alle tolke har en given forekomst. I hele analysen er der kun 20 sådanne forekomster, og kun fire af dem synes at være typiske for simultantolkning. Det må derfor overordnet konkluderes, at den specielle del

af analysen fører til mangelfulde resultater med hensyn til særlige karakteristika ved simultantolkning.

Kapitel 6. Hypoteser

Opstillingen af hypoteser er kraftigt inspireret af Tourys (1980) idéer om normer i oversættelse.

Resultaterne fra den generelle analyse af måltekst/udgangstekst- relationer fører til opstilling af tre hypoteser.

- (1) Tolke forsøger generelt at overholde en grundlæggende norm om adækvans (*initial norm of adequacy*), som byder dem at undgå måltekst/udgangstekst-relationer med væsentlig informations-påvirkning.
- (2) Begyndertolke forsøger at overholde samme norm, men formår i mindre grad end tolke på højt niveau at undgå måltekst/udgangstekst-relationer med væsentlig informationspåvirkning.
- (3) Oversættere forsøger at overholde samme norm og formår i højere grad end tolke at undgå måltekst/udgangstekst-relationer med væsentlig informationspåvirkning.

Resultaterne fra den specielle del af analysen af måltekst/udgangstekst-relationer fører til yderligere hypoteser, som omhandler tolkes operationelle normer (*operational norms*) - d.v.s. normer, som styrer konkrete valg af måltekst-enheder.

- (4) Tolke anvender generelt en operationel norm, som tillader anvendelse af C4/ egentlig tilføjelse, D3/ egentlig sletning, E5/ overlappende substitution og E6/ egentlig substitution.

Følgende fire hypoteser søger specifikt at forklare disse forekomster i forbindelse med manglende bearbejdningskapacitet - jvf. Giles (1990) *Effort*-model.

- (5) Hvis det kan gøre en måltekst mere plausibel, har tolke lov at anvende C4/ egentlig tilføjelse.
- (6) Hvis det ikke gør målteksten uplausibel, har tolke lov at anvende D3/ egentlig sletning.
- (7) Når begyndertolke anvender D3/ egentlig sletning, kommer de oftere end tolke på højt niveau til at gøre målteksten uplausibel.
- (8) Hvis det kan gøre en måltekst mere plausibel, har tolke lov at anvende E5/ overlappende substitution og E6/ egentlig substitution.

Den sidste hypotese giver en mere overordnet forklaring på disse forekomster.

- (9) Hvis der er fare for ansigtstab, har tolke generelt lov at anvende C4/ egentlig tilføjelse, D3/ egentlig sletning, E5/ overlappende substitution og E6/ egentlig substitution.

Det er mit håb, at undersøgelsens resultater kan bidrage til en bedre forståelse af fænomenet simultantolkning. De anvendte metoder og de opstillede hypoteser kan desuden tjene som inspiration for andre tolkeforskere. Endelig har undersøgelsen vist, at normer i tolkning er særdeles interessante i forsknings-sammenhæng.

Appendiks

I appendiks **1** finder man den mundtlige udgangstekst i transskriberet og segmenteret form. Appendiks **2** indeholder en såkaldt adækvat oversættelse (Toury 1980) af den mundtlige udgangstekst. Denne oversættelse blev anvendt som *tertium comparationis* i analysen af måltekst/udgangstekst-relationer. Appendix **3** indeholder den skriftlige udgangstekst, som blev udleveret til undersøgelsens oversættere. I appendiks **4** finder man de instruktioner, som blev udleveret sammen med udgangsteksten til studerende i oversættergruppen. Appendiks **5** gengiver undersøgelsens vigtigste data - nemlig alle tolkepræstationer i transskriberet, segmenteret og analyseret form. I appendiks **6** finder man alle oversætterpræstationer i segmenteret og analyseret form. Appendiks **7** indeholder en oversigt over måltekst/udgangstekst-relationer i alle tolkepræstationer, hvilket var et vigtigt redskab i kategoriseringen af tolkenes måltekst-segmenter (kapitel 5). Appendiks **8** er en oversigt over måltekst/udgangstekst-relationer i alle såkaldte interessante måltekst-segmenter i oversætterpræstationerne. Denne oversigt var et vigtigt redskab i sammenligningen mellem tolke- og oversætterpræstationer (kapitel 5). I appendiks **9** vises en typologisering af tolkenes måltekst-segmenter. Denne oversigt var et vigtigt redskab i udvælgelsen af såkaldte interessante måltekst-segmenter.

Referencer

- Bell, Roger T. (1991): *Translation and Translating: Theory and Practice*. London/New York: Longman. Applied Linguistics and Language Study.
- Delabastita, Dirk (1993): *There's a Double Tongue: An investigation into the translation of Shakespeare's wordplay, with special reference to "Hamlet"*. Amsterdam/Atlanta: Editions Rodopi B.V. Approaches to Translation Studies.
- Gile, Daniel (1990): *Basic Concepts and Models for Conference Interpretation Training - First version*. Paris: INALCO & CEEI (ISIT).
- Hatim, Basil & Mason, Ian (1990): *Discourse and the Translator*. London/New York: Longman.
- House, Juliane (1981): *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Gunter Narr Verlag (gnv).

- Lakoff, George & Johnsen, Mark (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Newmark, Peter (1988): *A Textbook of Translation*. New York/London/Toronto/Sydney/Tokyo: Prentice Hall International (UK) Ltd.
- Nida, Eugene A. & Taber, Charles R. (1974): *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J Brill. Published for the United Bible Societies. Helps for Translators VIII: The theory and practice of translation.
- Reiss, Katharina (1977): "Text Types, Translation Types and Translation Assessment". I: Chesterman, Andrew (ed) (1989): *Readings in Translation*. Helsinki: Finn Lectorá, 105-115.
- Schjoldager, Anne (1996): *Simultaneous Interpreting: Empirical Investigation into Target-text/Source-text Relations*. A PhD dissertation submitted to the Faculty of Modern Languages, the Aarhus School of Business, Denmark, April 1996.
- Seleskovitch, Danica (1975): *Langage, langues et mémoire*. Paris: Minard.
- Toury, Gideon (1980): *In Search of a Theory of Translation*. The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University, Jerusalem: Academic Press.